

Він розвозив пиво

Генріх Белль

ПОВІДАННЯ

З німецької переклала Христина НАЗАРКЕВИЧ

1

Найбільше йому подобалися довгасті пляшки вина — вони чудово вміщались у кишенях; він ніколи не мав при собі нічого понад те, що входило до кишень плаща: в одній — вино та сир, у другій — тютюн, цигарковий папір, сірники. Ні носової хустинки, ані зубної щітки; помитись можна було милом у вагонному туалеті; тут він сякався в жменю, прав свої сорочки та шкарпетки й сушив їх теплом власного тіла. Єдине, що дозволяв собі з багажу, — загорнена в папір курка, хліб, овочі; недоїдки можна було потім викинути з вікна поїзда.

Він помітив: усі між собою на "ви", а з ним — на "ти"; але кожного разу оте "ти" було боязким, сповненим поваги. Окрім цього, завжди, коли заходив до купе першого класу, западала коротка мовчанка, неначе хотіли сказати йому: вибачте, але тут — перший клас. Він уривав цю паузу посміхом. І кожного разу, коли заходив контролер і треба було показати квитки, виникало ледь помітне напруження, а потім, коли він виймав з кишені зелено-білого цупкого квитка, — подив і полегкість. Вони навіть не зважувались підвести очі у відповідь на його прокашлювання. Жінки або сахалися його, або ж присувались надто близько, — а він не любив ні того, ні того.

А над усе його дивувала губна помада. Тільки-но котрась жінка витягала з торбинки червону паличку й проводила нею по губах, він реготав: зроду не думав, що цей культ поширився так далеко на північ. Безсоромність жінок і тупість чоловіків, які не впізнавали свого власного символу, розважали його. За час довгих подорожей він збагнув, що жінки послуговуються цим таким ніби відвертим символом теж підсвідомо, — і сміявся ще голосніше. Жодного уявлення про символи. Здається, лише кельнери про щось здогадувались: вони обслуговували його без огидної запопадливості й подавали лише те, що він міг їсти руками: курку, хліб, овочі, — і надмірні чайові їх ніколи не дивували.

Двічі, у Відні та Мюнхені, він затримався довше, ніж деінде. Там ходив до найближчої забігайлівки, вмощувався перед шинквасом, цмулив пиво, гладив і цілував господиням руки, а жінки збентежено проводили пальцями по його волоссі й вуркотіли: "Чого тобі, власне, тут треба?" А він відповідав: "Європи". Котрась із них, — він не пам'ятав, у Мюнхені це було чи у Відні, — пробурмотіла: "Європи? Тут її нема". Інша сказала: "Європи! Але ж це не тут, правда?" Їй одна казала, коли він цілував їй долоню: "Господи". А друга: "Мужва репана".

Назви місцевостей він відчував на смак, наче вино: Мюнхен йому не подобавсь, Ульм — на це слово він схвально кивав. Рейн був добрим, навіть дуже; він стояв коло вікна весь час, поки поїзд їхав понад Рейном, — добре, кивав собі головою й палив;

перед Кобленцом (ця назва йому не смакувала) сутеніло, він заходив до купе й спав, аж поки його удив окрик, подібний до пострілу: Бонн! Він сміявся й пригублював вина зі своєї пляшки.

Кьольн не смакував: тут доводилося пересідати. В поїзді, який їхав далеко на схід, навпроти сидів у купе сивоголовий добродій, що усміхнувся до нього з-над газети, окулярів і фіалкового жабо; добродій відклав газету, зняв окуляри, і він почув рідну мову:

— Слухай, відкіля ти?

—: А ти ніби не знаєш? — відповів він, і від змоги говорити рідною мовою його рот виповнився незрівнянним смаком.

Старий кивнув і більше не всміхався.

— Чого ти тут шукаєш?

— Європи.

— А куди їдеш?

— До Лондона.

Старий засміявся й похитав головою.

— Але ж у Лондоні Європи не знайдеш.

— А де, де вона?

— Може, десь недалеко від Аахена?

— Аахен? Де це?

— Через одну зупинку.

Старий був першим, хто не відмовився від запропонованої пляшки вина й потяг з неї.

— Боже,— сказав старий,— яке ж добре вино,— а коли віддав пляшку, то тихо спитав: — Чому ти такий смутний? Ти зрештою її знайдеш.

— У моїх очах ти бачиш не смуток. Це заздрість.

— Заздрість? До кого?

— До вас, бо ви смертні.

— Ти теж,— сказав старий, узяв газету, зняв із полиці свою торбу. Поїзд зупинився,— Не забудь: наступна станція Аахен.

А він стояв у проході, палив і думав: може, цей старий — сама Смерть? Біло-фіалковий, і так чудово говорив його мовою. Якась молода жінка з нервовим обличчям шкутильгала коридором, хотіла обминути його, він узяв її зсудомлене конвульсіями обличчя в долоні, мов яблуко, й воно стало м'яким і ніжним; два-три рухи вздовж згорбленої спини — мов на якомусь музичному інструменті,— і він забрав у неї милицю та пожбурих геть; жінка застогнала: "Боже, о Боже!..." Хотіла поцілувати йому руку, та він вивільнився, швидко перейшов до наступного вагона, зірвав стоп-кран і вискочив ще до того, як поїзд зупинився.

Він лежав навзнак між тичками квасолі й усміхався, слухав верески, бачив, як коливають ліхтарі; хтось крикнув: "Це той грек, той найманець!" Він одскуб декілька стручків, видобував молоді квасолини з м'якої, мов вата, оболонки, їв і запивав їх

вином, чекаючи, поки скінчиться біганина з ліхтарями й поїзд рушить далі. Потому підвівся й пішов, не струшуючи землі з плаща та штанів, подався шляхом до найближчого села. Напис на табличці сподобався йому, дуже сподобався: Лангервее. В місцевій забігайлівці побачив за скляними дверима господиню, яка саме хотіла зачиняти, делікатно прочинив двері, глянув у її широке, змучене обличчя й сказав:

— Дай мені тільки пива, та й годі.

Вона підійшла до шинквасу, взяла з шафи кухоль і підставила під пивний кран.

— Ти бува не вмієш водити машину? — запитала вона.

— Вмію.

— Вантажівку?

— І вантажівку.

— Документи якісь маєш?

Він дістав папери, простяг їй, і жінка уважно їх переглянула.

— Таурос? — поспитала вона. — Чи це не означає "бик"?

— Господи,— сказав він,— ну й розумна ж ти!

— У школі мене вчили сестри-виховательки,— відповіла жінка,— від них я дечого навчилася. Ну добре. Лишайся. Спробуємо попрацювати разом.

Так він став розвізником пива.

2

Незвичним було не лише її ім'я, а передусім те, що вона перебралася на хутір до того Шміца; Шміц був електриком на паперовій фабриці, успадкував хату зі стайнею, сараєм та двома чи трьома моргами землі; був трохи не від світу цього, декому видавався непривітним, іншим — святенником, бо в шинках уперто мовчав, тимчасом як інші — комівояжери, малярі, листоноші — переповідали свої пригоди з жінками. Його мали за "якогось не такого", бо ніколи не водився з жінками чи дівчатами, не ходив на танці; за винятком одного разу — зі своєю кузиною з Лангервее, яка просто втягла його до свого авто; бо того вечора не мала партнера. Згодом він зустрів її шкільну товаришку з незвичайним ім'ям, навіть почав ходити на танці, часто танцював із нею, пізніше потяг до межі, там, поміж автомашинами, спробував обійняти.

— Не тут,— тихо сказала вона.

— А де?

— В лісі, якомога далі від цих машин. Якомога далі. І потягла його за руку далеко в ліс.

Вона покинула навчання й переїхала до нього на хутірець.

У школі сестри-виховательки чекали від неї чогось більшого. Європа, казали вони, поєднує в собі інтуїцію й інтелект, що давало їм підстави сподіватися від неї чогось надзвичайного. Не чогось побожного чекали від неї сестри — сміливого: новий архітектонічний вимір оновленого християнства... Потім перестали її жаліти: вона, замість до церкви на молитву, йшла до саду сапати бур'яни чи збирати плоди; і та пригода зі старіючим садівником, який згодом запевняв, що дівчина — їй саме минало п'ятнадцятий — спокусила його. Всі докори вона відхиляла однією фразою: "Я — жінка,

я — жінка, я — жінка". Пізніше сталася пригода з шофером, який возив цемент на будівництво спортивного залу, і знову від неї почули те саме: "Я — жінка". Їй садівник, і водій були одружені. Ледве пощастило уникнути скандалу. Класна керівниця сказала: "Вона безсоромна, тому така гарна". Верхом її шкільної слави була медитація над багатозначністю слова "розчинятись". Викладач сказав на це: "Незле було б опублікувати". Одночасно дивували її математичні здібності. Вона все робила легко, заіграшки: у саду, і в спорті, й на уроках фізики.

А тепер жила з електриком Шміцом, господарювала в його домі, мала корову, курей, цілими днями блукала в лісі, збирала ягоди та гриби, сушила сіно, потім варила їсти. Сусіди балакали, ніби в лісі вона злягається з чоловіками, але жоден не міг би похвалитися зв'язком із нею.

Шміц жалів її, вона жаліла його; він, як і сестри-виховательки, нічого не знав про її минуле. Знайда, сирота. Завжди, коли Шміц питав про це, вона бурмотіла: "Я не знаю, звідки я". Коли Шміц удома питав, як вона себе почуває, відповідала те саме, що колись вихователькам: "Я чужа тут, але мені добре".

Уночі вона клала свою праву руку йому під голову, а його ліву руку — під голову собі й, щось мугикаючи, говорила речі, які видавалися Шміцові принаймні дивними:

— Найкращим у вашій мові є слово — "розчинятись".

— Чому ти кажеш "ваша" — хіба ця мова не є й твоєю? Він одчув рукою, як жінка заперечливо покрутила головою.

— Ти ж знаєш,— сказала вона однієї ночі,— я не залишуся тут. Він мовчки кивнув, лежачи головою на її руці.

Шміц досі не знав страху, а тепер йому ставало боязко. Часом уявлялось, ніби вона була поруч завжди, все життя, вічно. Це слово видавалося довгим і містким, час плутався: одного липневого дня вони вийшли разом із лісу, і вона лишилася в нього; він узяв відпустку за свій рахунок і — то було вже на початку вересня відкупив пивничку, де можна було продавати пляшкове пиво; йому здавалось, що за ним — вічність, а попереду — часу без ліку.

— Коли я стану вже тільки спогадом для тебе,— сказала вона десь у кінці вересня,— то візьми собі Труд з нашого хутора. Вона — жінка.

3

За сніданням господиня дорікнула йому: чому не користується ножем, а просто ламає хліб і вмочає його в масло та сіль: посміюючись, він погодився взяти ложку, аби вишкребти рештки яйця зі шкаралупи. Хліб, масло, яйця, сіль і кава смакували йому. Він вивчав на карті свій майбутній маршрут, а вона пояснювала, на яких хутірцях шукати пивнички, зазначені в списку. Проблеми. Основне правило гешефту: "Брати тільки готівкою. Врешті, вони старе пиво продали, заробили на ньому й можуть нове пиво оплатити готівкою. В борг можеш дати тільки отому новачкові — Шміцу". На щастя, вантажівка була вже заладована його попередником.

— Вже час їхати,— сказала вона, коли він поліз у кабінку. — Та гляди не заблукай, бицю!

— Так,— сказав він,— давно вже час. — І сміючись рушив.

Ці сонні хутори, надто малі для окремої пивниці або надто віддалені од найближчої корчми, подобалися йому, в садках поміж деревами блукала худоба, туди — ящики з повними пляшками пива, звідти — з порожніми, гроші — до великої шкіряної сумки, неквапливі найсміливіші жінки, з якими він вів комерцію, здебільшого підходили до нього надто близько; пообіді, десть о другій, уже перед її хутірцем, він з'їхав з лісової дороги, випив свого вина, закусив хлібом та сиром, випалив цигарку, а тоді ввімкнув мотор, щоб їхати далі. Але помітив на дорозі її, не вимикаючи мотора, вискочив з кабіни й побіг їй назустріч. Коротка мить ніяковості — і він узяв її в обійми. Його вразило, що волосся в неї виявилось темним, він уявляв її собі білявою; її відражав дух бензину.

— Ходімо,— прошепотів він,— зараз ми розчинимось.

Уночі якась пара закоханих натрапила на покинуту вантажівку; мотор її ще працював. Шміц повернувся назад у свій часовий вимір, його полохливість минулася.

А по тих двох ані сліду. Вони розчинилися в лісах.